

Nemzeti Társalkodó.

Martius' 3-dik napján 1832.

É s z r e v é t e l e k.

A' Közhasznu Esmeretek Tárának eddig
kijött két Kötetjeiről.

Et haec meminisse juvabit.

Nincs az ég alatt unalmasabb dolog mint hibát keresni, nincs könnyebb mint találni. A' magyar literaturának, — hogy ne mondjam nemzetnek — ez szerencsétlensége. Nálunk sokkal több a' cséplő mint a' csépleni-való gabona, több a' hibát-kereső Könyvvisgáló, mint a' Könyvíró, és Szerkeztető. Miért? A' ki ezen kérdést teszi, feleljen is meg magának. Azonban ha jó fejér kenyeret akarunk enni, szükség búzáunkat jól megrostálnunk, hogy a' tiszta élet-szem a' földtől, gasztól és konkolytól különváljon. Kép nélkül beszélve a' helyes és részrehajlás nélküli könyvbírálosokra — ha literaturánkban előbb haladni, a' jót a' rosztól, az igazat a' hamistól, és helyest a' helytelentől megkülönböztetni akarjuk — nagy szükségünk van. Ez, és csupán csak ezen józan néző-

pontból indulva-ki, kívántam észrevételimet egy mind a' két Hazára nézve felettébb nevezetes könyvről, a' Nemzeti Társalkodó érdemes olvasójával közleni. A' könyv neve ez: *Közhasznu Esmeretek Tára, Magyarországra alkalmaztatva.*

Míg tovább mennék kettőt jegyzek-meg:

a.) Én valami szélesen kiterjedt apróra vett kritikát írni nem akarok. Ez iszonyu tudományt, roppant készülletet, hoszu időt kívánna. Ezek között tőlem egyik sem telik-ki. A' munka nem is oly nemü hogy egy ember, legyen bár legnagyobb káptalan, pontról-pontra megrostálhassa. Natura non omnia uni concessit. Az esmeretek egész országát bójárni, a' tudományok minden ágát felfogni egyes emberi erőt feljülmuló dolog. Az esmeretek nagy táran, az egész emberiség, sok ezeredek alatt dolgozott, míg ennyire épithette; egyes kéz csak egy szem porondot, 's imitt amot talám több századokban ha vihét egyszer egy Genie nagyobbatska darab követ hozzá. Még az egyes cikkelyekbe sem akarok egészen ereszkedni, ne hogy elfoglalva egy névtől, vagy dologtól, csak azt, és nem magát a' munkát láttassak érdekelni.

b.) Midőn a' K. h. e. Táráról beszéllek egy pillantatig sem veszem-el szemeim elől a' mit a' munka homlokírása hirdet: *Magyarországra alkalmaztatva.* Igaz, inkább szerettem volna ezen czímet: *a' két Magyar Hazára alkalmaztatva*; de reméllem az ér-

demes Szerkeztető urak ezt önként alatta értik, mint dolgozásokból is kitetszik, 's megengedik nekem hogy munkájokat e' pontból tekinthessem.

Az én czélom ezek szerint, a' két Magyar Hazára alkalmaztatott K. h. e. Tárának *czéjjáról, uralkodó lelkéről, 's hogy annak mennyire felel-meg? ez mennyiben tisztá?* némely általános jegyzéseket tenni.

Nem tudom az idegen míveltebb nemzeteken csudálkozzunk-é inkább, vagy magunkat szánjuk, midőn több mint 1000 esztendő óta Európában lakozván Nemzetünk, szomszédjai előtt oly esméretlen. Az Anglus özsze koborolja a' világot, felkeresi a' Niger és Nilus eredetét; Grönlandról, Calcuttáról, Ney-Yokról és a' Jó-reménység-fokáról csak nem úgy beszél az utolsó mátrosz is, mint nálunk egy földleírás profeszora talám a' szomszéd Vármegyéről. Hazánk előtt terra incognita, melyről a' míveltebb is csak annyit tud hogy termékeny földje, jó bora, sok szarvas marhája, megkülönböztetett jusokkal bíró nemessége és szegény adozó föld-népe van. De miért hozok elé oly megsze példákat? A' szomszéd Német-föld tudóssai bírnak-é annyi esmérettel Hazánkról a' mennyivel nálunk egy 4-dik vagy 5-dik oskoláju gyermek az ő országokról? Nem teljesek-é írójinak munkáji nevetséges, helytelen 's átaljában alaptalan megjegyzésekkel Hazánkról, melyek

mind arra mutatnak hogy arról talám annyí képzetek sincs mint a' régi Assyriáról; 's hogy fájdalom a' magyar ökor esmeretesebb Európában mint a' magyar tudós. Azonban ezek megengedhetők nekik. Nem az idegeknek, kiknek tőlünk költsönözésre oly kevés szükségek van, kell esmeretségünket keresni, magunkat velek — mégpedig a' jobb oldalról — megesmértetni, szükségünk nekünk van. Ennek valahára már eljött ideje, ha a' míveltebb Nemzetek sorába fellépni, 's velek azon boldogságból melyet az igazi lelki míveltség ad osztozni akarunk. Es ezen szempontból indulva—ki a' magyar hazára alkalmaztatott K. h. e. tárának legfőbb célja különösen a' Hazát érdeklő nevezetességeknek, — melyek idegen íróktól vagy éppen nem, vagy felettébb hibáson említettnek — Nemzeti íróinkban pedig elszorva találtnak, sőt némelykor világot sem látva familiai levéltárakban magános vagy közönséges gyűjteményekben eltemetve hevernek, szorgos kikeresése, igazi hiteles világos és jó rendű előadása. Ide tartoznak Hazánknek minden régiségei, nevezetességei, nagy hőseinek 's tudósainak életírások, valamint jelenkori állapotja, constitutioja, históriai, statistikai geographiai, gazdasági, literaturai esmertetése, 'sat. Ha ezen célznak meg nem felel méltatlan viseli homlókán azon szép nevet: a' *Magyar Hazára alkalmaztatva*. De nincs is különben semmi becse sem külföldi sem hazafi előtt. Nincs külföldi előtt: mert az

ánglus kincstár-minister bizonyosan nem a magyar k. h. e. tárából nézi-meg, hogy Angliának mennyi adóssága, miből és hány millió jövedelme van. A' külföld csak úgy becsüli ezt ha belőle az annyira nem esmert magyar Hazáról valamit megtudhat, mint Benkő Transilvaniáját is csak ezért becsülte; 's így, talám megérvők hogy más nemzetek nyelvére is fordíttatnék. Nincs a' Hazafi előtt: mert mikor én, feltésem, az *A* alatt keresgélek, nem az Abrahám életét, sem Américát akarom onnan tanulni, arra a' Sz. históriát, erre a' Lips Statistikáját veszem elé; hanem meg lehet azt lenne szükségem megtudni p. o. mikor élt *Abádi Benedek*, 's milyen falu H. Almás, és ha ezeket nem tudhatom-meg belőle, levetem a' hazug könyvet, mely azt igéri hogy Magyarországgal esmértet-meg, 's osztán egy 'Sidó férjfiu életét, és a' sok száz mértföldnyire fekvő Américát rajzolgatja, egy derék magyar reformatort pedig egészen kihagy, 's egy népes eredeti tiszta székely falut oláh Merulujnak csúfol. Ismétlem, én a' Magyar k. h. e. tára céljának különösen a' magyar dolgok igazábbi esmértetését tartom, 's mint-hogy az érdem mindég csak a' célban van, csupán annyiban becsülöm a' mennyiben ennek megfelel.

Hogy a' Magyar k. h. e. tárának célját mind a' kiadó, mind a' szerkeztető urak ezen pontból tekintették, kitetszik az *Előszóból*, melyben a' XI. lapon ez van: „Ma-

gyarországban is méltó javallattal fogadták a' német Conversations Lexicon; de panaszokat hallánk egyszersmind hogy a' honunkat, történeteinket, jeles férfiainkat 'sat. tárgyazó czikkelyekbe hibák csusztak-bé, hogy némely társalkodási köreinkben előforduló tárgyak egészen el vannak mellözve. *Igy támada lelkemben először az ohajtás ezen szükségét kipotolva látni, 's magamat a' magyar lexicon kiadására elhatározám.*"

Szép elhatározás! de ne gondolja *Wigánd úr* hogy a' panaszokat elhalgattatta volna. — Sőt szaporította azokat. Eddig panaszoltunk az idegen német Conversations Lexiconra, most panaszlunk, — 's oh mennyivel keservesebb panasz! — a' hazai közhasznu esméretek tására.

De hogy haszontalan fecsegőnek, a' ká-kán göcsöt keresőnek ne láttassak, számolok állításomról, édes Hazám 's az érdekllett munka érdemes Szerkeztetőji előtt.

Azt mondom: a' *K. h. e. Tára nem felel-meg czieljának.*

Bajza úrnak figyelmeztetésében olvastam, hogy a' *K. h. e. táranak* fonák planuma van. Azután ezen érdemes úr, egy közönségessé tett levelében, ezen állítását engedelem-kérés mellett visszahuzta, 's azt mondotta: a' *Lexicon planuma* nem fonák, hanem ennél is kevesebb, azaz: *Semmi*. Megvallom akkor nem hihettem, mivel felsem tehettem hogy oly társaság találkozzék, mely egy ily roppant előkészületeket, te-

méltelen utánjárást kívánó munkát, planum nélkül kezdene-el, Most úgy kell tapasztalnom hogy Bajza úrnak csakugyan sokban igaza volt, 's a' Lexiconnak vagy nincs planuma, vagy ha van az szinte nem egyéb mint a' német Conversations Lexicon silány fordítgatása, 's néhány imitt-amott egybeszedett, jól meg nem vizsgált datumoknak, mint a' történet adta, elészámlálása. Ezt kell hinnen, különben megmagyarázhatatlan elöttem mimódon maradhattak-ki abból oly sok a' Hazát nevezetesen érdeklő tárgyak, midőn ellenben érdemetlenek bémentek, és mimódon eshettek annyi tetemes hibák, oly hazai dolgokban, melyeknek csak lekisebb és legkönnyebb vizsgálódás vagy tudakozódás által végekre lehetett volna járni. A' Magyar K. h. e. tárában azért éppen azon két rendbéli fogyatkozás van, melyekért a' német Conversations Lexiconra panaszlunk, 's a' melyeket az érdeemes kiadó úr e' jelen munka által kipótolni akart és remélt; t. i. Sok hazát-tárgyazó 's említésre tökéletes értelemben méltó cikkelyt egészen elmellőz, és sokakat melyeket felhoz éppen ellenkezőleg, hibáson vagy nagyon silányon ír-le.

Exemplis continetur Aesopi genus. Lásunk hát példákat;

(Végezete következik).

A' Koldustvezető Lombos.

(Végzete).

Én pedig elbocsáttatásomért esedezek Herczegségednek; megtanultam az első gyakorlásból, hogy nem Ministernek való az, a' ki mint a' Spasmodicus mindjárt-mindjárt szívehez kap — mint a' szerelmes leány a' földről az égbe emeli szemeit — és mint a' gyermek könnyen nevet, és könnyen elpeytyeredik. Egy Ministernek — a' ki minden igazságot, és gatszágot felszagolni kénytelen — oly hidegnek kell lenni mint a' vadász-eb' orrának; oly keménynek mint egy pogány Isten kö-bálványának, hogy a' helytelen kérések vissza pattanjanak rólla; oly simán faragottnak, hogy a' korona fényének rólla visszaverődő sugári az alkalmatlanok szemeit süsse-ki; egy szóval olyannak, a' kinek mejje, mint egy *Anatomicum Theatrum*, az embert csak mint *cadavert* azért veszi magára hogy felbonczoltassék, és hogy szívéből egy *clanicum praeparatum*, tanuságnak okáért készüljön. Érezvén hát hogy a' nagyság ezen tulajdoni nincsenek én bennem, imé portfeuillemet által adom. — Már most Herczegségednek hosszas, és csendes uralkodást de — még sem — hogy tudnék ily hidegen megválni attól, a' kivel már 28 lapok olta valék öszve kötve — Jövel édes fiam utoljára karjaim közzé, hogy adjam rád atyai áldásomat.!

Szálljon rád oh fiam! az égi kegyelem, és földi buzgóság' szent lelke. Hódoljon-meg tenéked minden igaz lélek. Terjedjenki birodalmad minden északra eső főkre, és minden délre fekvő szívekre, hogy azok felett is menjen keresztül az *Egyenlítő* (aequator). Erősebb legyen a' te széked minden földieknél. És a' te maradékok' dicsőfénnye át-olvasztván a' hidegség jegét, át-sütvén az irigység' sötét fellegein, gyógyítson-meg minden lelki vakokat és süketeket, szállaltasson-meg minden eszes némákat, és némitson-el minden esztelen szóllókat. — Végre koronázzon-meg a' közvélemény, és áldjon-meg az egészségnek Istene most és mind örökké Amen. E' végső hucsu-csókom. Isten véled örökre.

Már most ismét szabad vagyok — semmi gond nem terhel, semmi láncz nem kötöz, szabad vagyok mint az égnek madara. Mások szántanak, és vetnek érettem, élek minden munka, minden fáradság nélkül; sőt ha tíz szemét megemésztek és tám tíz ezeret csintalan szárnyaimmal szét-játszom; vagy a' porba leverek is, ki kér érte számot tőlem? Fel-rakom fészkeket a' törvény-és Istenháza' fedelének alája, hogy engemet oltalmazzon, és hogy az ujítás' vagy szabadság' pajkos útsza-gyermekei kimélljék-meg fészkeket a' hely iránt való tiszteletből; onnan bátorságból nevetem az iga-vonó barmot,

és csúfolom a' tereh-hordó szamarat. — A' nálamnál nagyobb ragadozó madarak elől fészkeim fenekébe rejtem-el magamat, a' kisebbeket magam is megtollászom. Ha künn únom magamat berepülök, ha benn únom, kirepülök — repülök egyik fáról a' másra, egyik ágról a' másra, egyik fészekből a' másra; 's ha társaimat is az unalom özsze kergeti, egész seregestől is mind csak a' fenebbieket míveljük, azaz — semmit — vagy únjuk egymást. — Az unalom, a' tél, és baj aloll elrepülök mint szabad vándor madár, melegebb és csendesebb ég-hajlat alá, mindennémü aratásra pedig újra megjelenek, de ha az unalom is ugyanazon postán érkezik-meg velem, 's mindenütt üldöz, ekkor felkeresek minden más nemü honnyi vagy idegen, tarka tollas vagy tollatlan madarakat, szüntelen repdesek körülöttek és elcsiripolom az unalmat. Oh be gyönyörű, be kellemetes az élet így! — hanem — hanem — valyon nem volna é jó, és igazságos dolog a' magát és világot megúnt nagyocska madárnak, változás, Episoda kedvéért, valamivel több gonoszságot — akarom mondani — csintalanságot megengedni, mint a' munkásnak? — Valyon hogy lehetne azt, a' mit a' köznép lelki esméretnek nevez — de a' mely alól a' külön-nép sincs éppen egészen emancipálva — mint egy szüntelen törvényről és kötelességről csevegő Journalt elhalgattatni, ha mindjárt a' Redacteur kárával is? — Valyon mennyi idő kellene ar-

ra, míg az én erővel bíró lelkemet a' munkátlanság lassu halálával megölöm, és testemet oly passiók által kiégett belü szenes csutakká változtatom, melyben már csak a' kívánság férgei pesgenek táplálat nélkül? — De hát ide vezet a' szép, a' munkátlan élet? — Nem — nem — ronda fertelmes állati élet nem kelleszsz — nem puhaság' ördöge nem — el nem tántoritsz. — Ezek a' 10 ujjak mint 10 tündér-veszszők, melyek a' föld szí-
nét megváltoztatták, ezek a' karok, melyek az égbe és földbe lenyúlnak — ez a' fő mely szüntelen terem, ront, és épít — a' soha munkálódni meg nem szünő természet — egy szívembe költözött Isten — egy minden organicus erőtlenségekben sinlődő haza — minden, minden a' munkára hív, és parancsol, nekem munkálódnom kell. A' ki pedig már több századok előtt kijövendő munkájára elő pénzt kapott — mit mondok: minden lépése és lehellete gazdagon le van fizetve, és még sem áll ki a' munkára — az olyan háládatlan napszámos megcsalta gazdáját, és meglopta Jóltévőjét. — De mit munkálkodjunk? A' ki csak munkát keres — de dicsőség nélkül, kap; de a' ki munka névalatt csak valami hitván dicsőséget les — azt kívánom, hogy soha se kapjon. — Mit munkálódjam én hát, a' miben akarmi kevés, de haszon legyen? — Gondolék egyet: — most úgy is fársáng van, megjelenek álarczasan a' Társalkodó láthatatlan ajtajában, és — Boldog Isten! mi dolog ez? micsoda

tündér úzi játékát velem? hogy mint egy anya madár, noha meszsze láttatom is repülni, de még is kisebb nagyobb karikában mindég csak e' *fészek* felett keringek — és hogy mint egy gyáva szerelmes elbúcsózom zokogva mátkámtól, útaozom sokáig, sokáig, 's midőn szemeimet felemelem, ismét a' szeretőm kapujában találom magamat? — Ha már itt vagyok, bé is szóllok. — Megjelenek, mondám, a' Társalkodó maszkarás szálájának ajtajában Ceremonia-mester, vagy Billeteur, vagy Portier, vagy Lombos — igen igen — Lombos ál-orczában, — hiszém már úgy is minden látta lombosi lárvámat *homlokomon* — és nem elkezdem, hanem bévégzem, vagy is rövidbe szorítom ide mar megúnt lombosi rollémat — mely ebből áll:

1-ör Elfoglalván nagyon modeste lombosi Bureaumot — vagy is: az ajtó küszöbéhez leheveredvén — szemmel tartom a' megjelenőket; de ha számosan nem jelennének-meg, bényargalom az országot, felszágolom mindenütt az érdem-legionak keresztetes vitézzit, az ész' első rangu Commandeur-jit, a' tudományok fő dignitariussit és a' felemelkedett szívnek mágnássait; és addig rágatom dolmánjok szélet, míg engemet követvén, az üres szálának díszei lesznek.

2-ör A' hívatlan pedantokat megugatom, 's ha mégis beszélni mernek, oly lármas ugatást teszek, hogy senki se hallja, mit beszélnek.

3-ör Az érdemes, tudós, de czélarány-

talán munkáknak olvasása alatt ásítok szörnyen, vagy a' fülem tövét vakarom — mint szintén most az olvasó.

4-szer Az apróságokra türedelmes szememet béhunyom, és álmomhan piano látatom ugatni.

5-ör Az eredeti főket két lábon állva fogadom, és tánczolok körülöttek mint a' görög innepeken azoknak szüzeik, Isteneik körül.

6-or Azon alázaos nagyot midőn meglátom — a' ki forró szíve melegével, 's az okosság concentrált sugárinak focussában az idő' hamis bálványit megolvasztani törekedvén, az izzadság és vér cseppei tisztos homlokán öszszefolynak, mert babér helyett tövis martyr-koszorut hordoz — midőn meglátom, mondom, elnyulok előtte — szememet fel nem emelem, hanem béléptekor a' büszke port lábáról lenyalom, 's azután nyomdokit tisztelettel csókolom.

7-er A' Bírálókat egy átaljában tetétől fogva talpig ki szagolom — de nem bánom — hanem

8-or Azon hamis hírvadászra — ki méregben mártott tollas nyilával, nem a' bal szokás' vadait pusztítja, nem az igazság reszkető fény-pontját czélozza, hanem vadásztársa szívét irányozván, elejteni igyekezik, hogy osztán tőle csalárd hitvessét a' hírt elragadja — rá rohanok mint az Aubri kutyája urának gyilkossára, nyilait öszszetöröm, és a' nép büntető areopagussa eleibe hurczolom.

Igy én mint egy négy lábu bíráló, mint egy megtestesült nyomtatás-törvény folytatom lombosi hivatalomat. — De az ember csak ember — még a' Lombos is csak Lombos; — ki áll jót, esméretes hűsége mellett is, arról hogy nem hibázik — vagy részre nem hajol? Hát ha háta megé ismét egy más Contra-Lombost állitanánk? — 's annak háta megé ismét egy más? — Nem — nem — az én lombosi rollém igen bajos, igen szép egy embernek, — mint érdemetlen le mondok ezennel rolla; és megelégszem mindenkör azzal, ha béhányom a' köz-vélemény *Felső-Házának* szózatoló vedrébe egyes fejér vagy barna követskémet.

Lemondván a' szép lombosi rangról, lemondok vele fogantatott szép reményimről is. A' mi *igen szép* nem a' földre, 's a' mi *csak szép* is nem a' magyar földre való. — Azok a' külföldi nemesebb plánták, melyek az emberiség napja útját megfordító (tropica) zóna földjein teremnek, és millió lelkeket táplálnak, nálunk esméretlenek; — és ha a' curiositás' vagy hiuság szele hozánk hord is egy-egy elszáradt magot belőlök, — kibuvik ugyan némely lapajos természetes kövér földben, vagy némely mesterséges melegü narancs kertben; de nem virágzik, gyümölcsöt soha sem terem, és csak mint ritkaságot, mutatják némely ahhoz értő vendégeknek. — Tudom én, hogy egy szép álm sem telik bé soha, de azt is igen, hogy minden természetes, igazságos kíván-

ságink az álmok országába csúfoltatnak vissza; mégpedig egy minden jóra halálos *magyar* sententiával, ezzel a' jobb lelkeket sirjokba visszaüző boszorkány szóval: *non est de tempore* — azaz: ma pénzért holnap ingyen — míg az elő-haladó nemzetek' sorából ugyan-ezzel fogunk kergettetni vissza az idő' sirjába: *non estis de tempore — ergo nec de loco* — Jobb is tám megvárni, míg nagyságunk omladozó Coliseumát a' vadság szemete, 's az idő sárja majd felnövi egészen; vagy valamely szomszéd Aetna, valamely talpunk alatt kitörő vulkán' égető lávája eltemetvén kiásnak bennünket, és *leg-alább úgy* eljutunk a' mívelt Nemzeteknek Régiség-Cabinétjokba.

Kidörgölöm hát én is a' szinte negyven napig tartó édes álmodozást egészen szememből, mert bajos álmodozni, mikor a' valóság otromba keze fel-fel rázza a' szunnya-dozót. Hijában hunyom már bé szemeimet, nem jó többé azokra álom, 's álmaimmal együtt eltűnik a' te csak álmodban látott pünkösti királyságod is koldus fiu! — elmészsz nem sokára *te is a' te eleidnek* útján. De mivel halálod után a' sem lesz a' hová bár csak egy komoly lélek által már megsugott emlékítést vések, kéntelen leszek, a' iegjelesebb Hazafiak' márvány homlokokra, vagy kő méjjekekre írni: *Itt nyugszik az úrbán* 'sat. Engedje az ég, hogy mint hazug profétát a' buzgó fiak kergessenek ki hazából; én pedig kevesebb panaszszal, mint Jonás

már száradó plántám keskeny leveleivel tartalmazom magamat az élet' égető sugáritól.

Te pedig jámbor Lombos, természetes gyermekem! ki mint a' bocs idomtalan jöttél a' világra, és csak gyenge nervusu nézők megkimélléséből nyaltalak-ki eredeti vad-ságoddal együtt erődből is, egy Szabó-foltokból öszszerakott Harlekinné; eredj a' világba és próbáld szerencsédet, szerencsétlen maradéka Peleusnak. A' Világba? de melyik-be? mert már ebben megholtál volt minke-előtte születél volna, 's fejedet, mejjedet agyon ásitották, pedig még lábad az anyád méhében volt. Hijában változtattad színedet szüntelen mint a' Chameleon — hijában lettél olyan mint a' Polypus, hogy akar hol vágjanak-el, mégis mindenik darabnak legalább fél állati léte van; hijában kérted, sírtad, játszodtad, parancsoltad-ki' figyelmet, mégis veszendő a' te dolgod; mert Lombos nem pedig Jolie a' te neved — a' név sokat, sokszor mindent is tesz; mert fogad is van, morogsz, és marni is tudnál; mert nagyobbatska vagy mint egy csinos ölbéli kutya, 's azok kik araszszal mérik a' darabot mint a' paripát — kik egy néhány lapnyi mese' olvasása mint valami herkulesi munka után már kipihennek, és egy sornak nem megfontolása de újraolvasásából fő-szédülést kapnak, már nyakadnál szinte megfojtottak. Nem csuda hát hogy megtagadtál engem, — én is örömet megtagadlak, mert ki tudná gyanítani hogy - ki az a'

Lombosi?